

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

O utjecaju engleskih prijevoda bosanskog pjesništva Francisa R. Jonesa na afirmaciju bosanske kulturne pluralnosti u zemlji i svijetu

Rusmir Mahmutćehajić

U cijelom svom trajanju Bosna je religijski pluralno društvo. Takvoj njenoj pluralnosti doprinosile su različite kršćanske crkve, jevrejstvo i muslimanstvo te brojni sinkretički oblici odraženi u jednome jeziku i različitim iskustvima s njime. U modernome dobu Bosna je kao takva smatrana anomalijom, jer njena pluralna kultura nije jednostavno uključiva u moderne nacijske teleologije. Smatrano i isticano je da Bosna nema i da ne može imati svoj politički narod, te da se preko njene razgradnje dobiva gradivo potrebno u pothvatima ideologijskih konstruiranja homogenih nacijskih budućnosti. Tako su se događala čuda kulturne prisutnosti bosanskog pjesništva u Evropi, ali izvan uvjerljivih kognitivnih okvira.

Činjenica da su neki bosanski kulturni sadržaji uzbuđivali neke od najuglednijih pisaca i istraživača u kulturi svijeta osporavana i prešućivana je u suženim nacijskim obzorjima. Dovoljni primjeri za to su balada *Žalostna pjesanca plemenite Asanaginice* (prvi put objavljena 1774. godine) i otkriće bosanskog usmenog pjesništva u tridesetim godinama dvadesetog stoljeća (Milman Perry, Albert Lord i drugi).

U posljednjem ratu protiv Bosne kulturna javnost svijeta bila je ponovno pred dramom potpunog osporavanja bosanske kulture i njene očite neosporivosti. U takvim okolnostima dogodio se moj susret s prevoditeljskim radom Francisa R. Jonesa. Kada kažem "moj", želim samo naglasiti da o tome mogu pouzdano govoriti, iako je riječ o susretu stotina ljudi u zemlji i svijetu s njegovim intelektualnim prodorima u bosansko pjesništvo kao integralni dio kulture Slavenskog Juga. A ti prodori su začudna i uzbudljiva sinteza etičkih i estetskih vidika pluralnosti kulture ugroženog bosanskog trajanja.

U knjizi Francisa R. Jonesa *Prevoditeljev put* (Sarajevo: Buybook, 2004), koju sam preveo s engleskog na bosanski jezik, predstavljeni su prvi put teorijska i praktična iskustva u prevođenju bosanskog pjesništva u svijet engleskog jezika. Ta razmatranja su jasno pokazala da uobičajene predstave o kulturnoj raznolikosti sadrže i opasnosti krivog presuđivanja o drugom i drukčijem. Oslobođenje od ideologijski konstruiranih slika o drugome tiče se svih ljudi, pa je predstavljanje kulturnih sadržaja jednog naroda u kulturi drugog način građenja mostova među pojedincima i kulturama u koje su oni uključeni. Usvojili se estetski kriterij u odnosu prema kulturi nekog naroda, to

nije i ne može biti jamstvo etičkog svjedočenja o njemu. Ni obrnuto nije moguće – etička pozicija prevoditelja nije i ne može biti ozbiljiva žrtvovanjem estetskih kriterija. Francis R. Jones je, primjenjujući i tumačeći višedimenzionalnost prevoditeljskih strategija, jasno ukazao na nerazlučivost tih kriterija. Moguće je ukazati na brojne pojedince u Bosni koji su potstaknuti djelom Francisa R. Jonesa na istraživanja različitih aspekata teorije i prakse prevođenja.

Svojom strategijom prevođenja Francis R. Jones je upozorio na ključne dileme i opasnosti tog pothvata, ali i na ambadorsku ulogu prevoditelja u tumačenju i predstavljanju jedne kulture u drugoj. Svako umjetničko djelo nastaje u prostornoj i vremenskoj konkretnosti, u neponovljivosti pojedinačne svijesti umjetnika. Forma i suština umjetničkog djela ostaju neshvatljivi izvan te konkretnosti. Ali ta konkretnost, u najdubljem značenju tog pojma, transcendirira svako ograničenje. Umjetničko djelo je prevedivo iz jednog jezika u drugi. Ali realiziranje tog je složeno umijeće koje od prevoditelja zahtijeva da djelo promatra u više vidika – u vidiku njegove izvorne kulture i vidiku kulture prijevoda.

Kada je djelo prevedeno u drugu kulturu, njegova uloga je da slušatelju, čitatelju ili gledatelju dostavi estetičke i etičke sadržaje svog kulturnog zavičaja, ali i to da u kulturi koja ga prima bude poput ljupkog, poštenog i privlačnog stranca. Bosanskoj kulturi, kao i mnogim drugim kulturama malih naroda, kao drami pluralnog svijeta, potrebni su ambasadori s osjećanjem i znanjem tog što je skriveno iza ideologijskih poricanja. Neosporivo je da pojavom prevoditeljskog djela Francisa R. Jonesa bosanska kultura dobiva svog ambasadora kakvog nikada ranije nije imala.

Nakon što su objavljena dva izdanja engleskog prijevoda knjige *Kameni spavač*, najpoznatije bosanske pjesničke knjige, pitanja o bosanskoj religijskoj pluralnosti, bosanskom krstjanstvu i njegovoj povezanosti s bosanskim muslimanskim misticizmom, prihvaćeno je kao veliko otkriće i u zemlji i u svijetu, kao otkriće koje savremenog čovjeka usmjerava prema priznanju religijske pluralnosti svijeta kao uvjetu ozbiljenja ljudske pojedinačnosti.

Zahvaljujući prijevodu Francisa R. Jonesa pjesnik Mak Dizdar je iznova otkriven kao bosanski glas u univerzalnoj simfoniji pjesničkog govorenja. Više filozofa religije, istraživača perenijalne filozofije i drugih, s kojim sam na različite načine u vezi, prvi put su čitali pjesništvo Maka Dizdara u engleskom prijevodu Francisa R. Jonesa. Za sve njih to iskustvo je, prema brojnim njihovim svjedočenjima, otkriće ranije nepoznatog kulturnog sadržaja koji doprinose kulturnoj riznici svijeta. Bez dvojenja valja posvjedočiti da je svojim prijevodom knjige *Kameni spavač* Francis R. Jones to djelo uveo u riznicu najviših kulturnih vrijednosti svijeta. Nakon objavljivanja engleskog prijevoda knjige *Kameni spavač*, nastali su i njeni prijevodi na druge jezike, (urdu, naprimjer). Prijevod Francisa R. Jonesa je bio osnova za to.

Nakon posljednjeg rata protiv Bosne više stotina njenih građana iseljeno je širom svijeta. Za mnoge od njih engleski prijevod knjige *Kameni spavač* bio je dragocjena potvrda njihovog kulturnog identiteta i mogućnosti njegovog života s njima u novome svijetu. Teško je naći obrazovanog Bosanca koji danas ne zna za taj prijevod. Većina njih ga imaju kao dragocjenost u svojim novim domovima. Dvojezično izdanje te knjige, izvorni tekst i engleski prijevod Francisa R. Jonesa, u grafičkoj opremi umjetnika

Dževada Hoze, postala je simbol otkrivanja Bosne i sebi i svijetu. Od mnogih se moglo čuti: "To je najvažnija i najljepša bosanska knjiga!"

Knjiga *Kameni spavač* nastala je u modernome dobu, dobu kojeg su s dubokom bosanskom prošlošću povezivali jezik, značenja i simboli. Osjećanja da je bosanska religijska pluralnost dragocjen plog u svijetu nisu mogle predstaviti moderne ideologije. Ne samo da nisu mogle, već su stajale neprijateljski nakostriješene protiv tog raskošnog kozmosa različitosti. To osjećanje je svoj potpuni izraz našlo u začudnom i ushićujućem pjesničkom govoru mnoštva oživjelih glasova knjige *Kameni spavač*.

Snaga pjesništva Maka Dizdara je upravo u gotovo potpunoj sintezi tih kulturnih sadržaja kojima su premošćena stoljeća. Tajne jezika u polifoniji govora *Kamenog spavača* izazovne su i bosanskom čitatelju. I on se otkriva u tome pjesničkom govoru, njegova osjećanja dobivaju žive glasove. U njima su gotovo sve strepnje i očekivanja bosanskog čovjeka. Istražujući te uzajamnosti značenja i formi u pjesničkom jeziku Maka Dizdara, uz nastojanje da svoja otkrića i iskustva prenese u kulturu kojoj pripada jezik prijevoda, Francis R. Jones je, u svojim prevoditeljskim nastojanjima da otkrivene bosanske forme sačuva u svome prijevodu, pomogao i bosanskom čitatelju da ih razluči i pozna kao bitan sadržaj svog identiteta, što mu se inače činilo arhaičnim i nedovoljno razumljivim. Zato je opravdano reći da je prijevod *Kamenog spavača* Francisa R. Jonesa, iako usmjeren prema engleskom čitatelju, postao važan i prihvaćen dio i savremene bosanske kulture.

Prevođenjem knjige *Kameni spavač*, što je, prema ocjenama stručnjaka, jedinstven pothvat s obzirom na njegovu složenost i na postignuća, Francis R. Jones je među bosanskim intelektualcima - tome valja dodati i šire bosansko okruženje Slavenskog Juga - postao prepoznatljiv sudionik afirmiranja kulturne pluralnosti Jugoistočne Evrope. Njegovi prijevodi poezije Vaska Pope, Ivana V. Lalića, Drage Štambuka i drugih, uvjerljiva su potvrda o poetskoj simfoniji različitih glasova Slavenskog Juga. Njegovi prijevodi predstavljaju korpus koji otvara posve nove poglede prema pluralnosti evropske kulture, ali i nove vidike mogućnosti prevoditelja kao ambasadora među različitim kulturnim svjetovima.

U Sarajevu, 5. jula 2013. godine

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.